

Rózsafalvi Zsuzsanna

„...vannak történetek...”

Tóth Krisztina: Vonalkód. Tizenöt történet

„Vannak történetek, s közben van sors, s hogy ennek a bizonyos sorsnak olykor semmi köze sincs magukhoz a történetekhez, s hogy a sorsnak saját történetei vannak és saját ideje, s hogy ez az idő megállt...” – olvashatjuk e sorokat Tóth Krisztina *Vonalkód* című, tizenöt novellát tartalmazó kötetének második darabjában. S mintha a kötet valamennyi írása e gondolatból táplálkozna, ezt variálná: mert bár látszólag a többnyire E/1-ben elbeszélte történetek egy-egy konkrét szereplő életeseeményét, egy életbeli határ/törésvonalát ragadják meg, a hangsúly nem annyira az individuálison, az egyedien, sokkal inkább a tipikuson van. Mindannyiunk történetei vagy legalábbis lehetnének ezek, a gyerekkor, felnőttkor és öregkor választóvonalai, esetleg a szerelem–csalódás törésvonalai: súlyosak vagy elviselhetetlenül könnyűek, sors vagy csak történet, legyen bár saját vagy lehetséges. Szövegről szövegre haladván a kötetben a hangsúly a sorsra helyeződik, nem a történetre, hanem a történetre, arra, ami velünk (csak úgy) megtörténik.

Tóth Krisztina első novelláskötete szerkezetileg nagyon tudatos elrendezés szerint épül fel. Megszokhattuk a szoros szerkesztésmódot a szerzőnő versesköteteiben is, ám e tizenöt novella – melyek nagy részét folyóiratokban, pl. a *Beszélőben* vagy az *Alibiben* már olvashattuk – egymáshoz való viszonya még intenzívebb, mint a korábbi könyveinek kompozíciója. A történetek – merthogy így definiálja saját írásait a szerzőnő – ciklussá rendeződnek az elbeszélések alcímeinek mindegyikében megjelenő „vonalt” szó által (*Lakatlan ember* – [Határvonal], *Take five* – [Törésvonal], *Vaktérkép* – [Életvonal] stb.). Így a kétszeres címadás, az első pillanatban gyakran szokatlannak, általánosabb érvényűnek, gondolatibbnak tűnő alcímválasztások miatt, a szöveg másként olvasására, értésére ösztönöz, felülírva az elsődleges cím sugallta, látszólagosan gyakorlatiasabb jelentést. (*A kerítés* – [Életvonal]; *Szeretek táncolni* – [Záróvonal]). Az is nyilvánvaló, hogy a szerzőnő a kötet címadásával is a többértelműségre játszik rá. A *Vonalkód* cím csak sokadik jelentésben hozható összefüggésbe a kötet egyik elbeszéléseinek, a *Langyostejnek* az alcímével. A szóösszetétel más konnotációja jelenik meg a befogadóra koncentráva: hisz a cím által az elbeszéléseket, a kötetet struktúrává szövő vonalak – az életvonalak, határvonalak, törésvonalak – értelmének dekódolására szólítatják fel az olvasó. Ugyanakkor egy harmadik jelentésben a vonalkód mindig valami egyedinek, például egy könyvnek az azonosítására szolgáló jelzés, utalván a „termék” környezetére, keletkezésének helyére, magára a termékcsoportra is, melynek tagja, egyszerre megjelölve kontextusát, de kijelölve egyediségét is.

S hogy miben jelöli meg e vonalkód szó Tóth Krisztina könyvének egyediségét? S mennyiben utal környezetére, valós vagy művészi, irodalmi értelemben vett kontextusára? E kérdésekre a kötetről szólván Jánossy Lajos – akinek elbeszélései tematikailag és narrációjukat tekintve is rokoníthatóak Tóth Krisztina szövegeivel – adta meg a legfrappánsabb választ: „Hogy mi volt a nyolcvanas évek, mi több (kevesebb), mi a hetvenes évek, arra sokféle nézőpontból érkeztek már válaszok, ám a hatvanas évek végén születettek még csak most kezdenek magukhoz térni, most kezdik megtalálni a perspektívát, ahonnan ezek az évek láthatóak; az évek, amelyek az utolsó olyan – semmiképpen sem felülstilizált értelemben vett – generáció életének történeti foglalatjai voltak, amely anyakönyvi felnőtté válását még a Kádár-korszakban élhette meg. Ez irányú helykeresése nem véletlenül húzódtott el... Át kellett lépnie egy pontot, meg kellett teremtsen egy távolságot, amelyből önértékelése és -ismerete egyáltalán lehetséges... Tóth Krisztina könyvének több rétege és csapása mögött mintha ennek a határátlépésnek a megalapozó mozzanata húzódná. Az a tájoló munka, amely »a hely

szellemében« méri fel a terepet, a hetvenes-nyolcvanas évek világát: a lakótelepek, a zöldövezetek, a kisdobos- és úttörőtáborok, az iskolák és egyetemek világát, majd a szerelmek, a cserbenhagyások és megcsalások kusza erővonalait.” (Litera, Ünnepi könyvhét, 2006, 06. 03.)

S miben is ragadhatók meg a *Vonalkód* egyedi és általános jegyei, stíluslemei? A kötet valamennyi szövege – egy kivételével – én-elbeszélés, melyben a retrospektív narráció dominál; s a narrátor valamennyi szöveg esetében anonim. A novelláskönyvet letéve az az érzése az olvasónak, hogy a *Vonalkód* élet és halál könyve, melynek keretét a haláltematika ad. Mindjárt a kötet nyitó novellájában egy meghalt barát kapcsán idéződik fel az elbeszélő számára – aki saját magáról vallja, hogy „*Harmincöt éves vagyok, valamit tudok a születésről, a halálról még mindig ijesztően keveset*” – az egykori emlék: egy idős férfi halál előtti utolsó kívánsága, egy csók tőle, a fiatalságtól, a végleges búcsú az itt-től. De ugyanabbe a történetbe már bevonódik az élet, az elmúlást ellenpontozó születés, anyaság elbeszélésével, amely egy megmosolyogtató, a gyermek által kreált szójátékkal (a hajléktalan emberekről, akiket lakatlakoknak nevez, mert nincsen lakatjuk) kerül a történetbe. A zárónovella ismét egy barát halálát idézi meg, hogy megszülessék a végkövetkeztetés: „*hogy mindez csak pillanatok, órák, évek, hogy mindez csak életek kérdése.*” A keretté kiemelt szövegek közötti írások a véges vagy végtelen hiányállapotot, vagy a létezés szomorúságát ellenpontozó életet ábrázolják annak sokféle választóvonalával. A történetek ideje nincs konkretizálva: az elbeszélésekben fellelhető emblémák, utalások alapján kikövetkeztethető, hogy a nyolcvanas évektől napjainkig terjedő időszak történései ezek, s nagyjából az író nő saját életidejével esnek egybe. Többnyire hazai környezetben játszódnak az események: Terenyétől a Balatonig, hétvégi házaktól az úttörőtáboron, az egyetemi szemináriumi szobákon át a panelrengetegig, de a kötet egyik legizgalmasabb szövege, a nagy szerelmet egyszerre melankolikus, egyszerre eszelős gyász munkával temető gesztust tematizáló *Hideg padló* – (Szinronal) helyszíne Japán. A kötet valamennyi darabja konkrét életesemény elbeszélésével kezdődik, legtöbbször a nyitó szituáció (látogatás a halálos ágynál, utazás Japán felé, egyetemi vizsga) az emlékezet és emlékezés áradásának asszociatív természetéből adódóan újabb történetet vonz be az elbeszélésbe: így kerülnek egymás mellé a gyerek-, az ifjú- és felnőttkor életeseményei, s így kapcsolódnak össze a különböző idősíkok egy-egy szimbólum mentén, vagy motivikus érintkezés alapján. Az *Ez itt minek a helye?* – (Bikini)onal narrátora a fürdőruhákhoz való időben változó viszonyán keresztül vall gyermekkoráról, felnőtté válásáról, majd anyaságáról, ám valódi téje e novellának épp annyira a dolgok állandóságának ütköztetése az élet változásával, mint amennyire önazonosságunk problémájának felvetése: „*Az első fürdőruhám nem fürdőruha. Kisnadrág.... Egy fateknő mellett guggolok, hunyorogva nézek a gépbe. Jó lehetett ott a meleg homokban. Mutatom a fiamnak. Anya, mondja, ez nem te vagy, ez egy kisgyerek. Tényleg, vajon én vagyok-e én?*” A *Vonalkód* több írása tekint vissza a gyerek- és kamaszkor világába: az indigókék egyenköpenyes korszakra, a Nyugatról importált, vonalkóddal ellátott tárgyakkal, azaz egy másféle világgal szembesülő gyerekek életébe (*A tolltartó*–[Irány)onal]); a panelekben élő kamaszok hétköznapijaiba (*Hideg padló*, [Langyostej]). Az ifjúkor éveit kevesebb hangsúllyal esnek ugyan latba, ha mégis, leginkább a kamaszszerelmek első csalódásainak megidézésével, mintegy felvezetésképpen a fajsúlyosabb érzelmi határvonalak megrajzolásáig. A recenzens számára a kötet legizgalmasabb történései az anonim narrátor(ok) által elbeszélte, a felnőttkor női törésvonalait tematizáló szövegek: a már említett *Hideg padló* – (Szinronal), az *Egy boszorka van* – (A vonal foglalt), *Szeretek táncolni* – (Záró)onal), melyek a társban, életben, sorsban való csalódás történései, s amelyek ugyanakkor szembesítenek a „jó és a rossz is éppúgy elmúlik (Európa Kiadó)” élet-érzésével.

Szövegről szövegre, novelláról novellára haladván az elbeszélte egyedi történések, a mindennapi életet valóságselemből építkező elbeszélések szimbólumokká állnak össze, a létezés, az élet általánosabb érvényű definiálására tesznek kísérletet, vagy legalábbis annak szimbólumaként lépnek fel. S ezzel vissza is érkezünk a recenzio nyitó gondolatához, miszerint végtelen számú történet vesz bennünket körül, s közben van a sors, de „a sorsnak saját történései vannak és saját ideje...”

(Magvető, 2006)